

**FARŞA VE ARAPÇA
ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE
NOTLAR**

Dr. Ayşe KAŞ

Kitabe Yayınları: 94

FARŞA VE ARAPÇA ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE NOTLAR

Dr. Ayşe KAŞ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Ağustos 2024

ISBN: 978-625-98240-5-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**FARSA VE ARAPÇA
ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE
NOTLAR**

Dr. Ayşe KAŞ

Ankara 2024

Dr. Ayşe KAŞ

1971 Elazığ doğumlu Ayşe Kaş, 2010-2014 yılları arasında Ankara Üniversitesi DTCF’de Fars Dili ve Edebiyatı ile Arap Dili ve Edebiyatı bölümlerinde çift anadal yaparak lisans eğitimini tamamlamıştır.

2014-2018 yılları arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Tasavvuf Yüksek Lisans programını tamamlayan Kaş, 2019-2023 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagatı bölümünde doktora eğitimini bitirmiştir. Bu süreçte Sağlık Bakanlığı’na bağlı çeşitli hastane ve kurumlarda Farsça ve Arapça dillerinde tercümanlık görevi yapmış, özel kurslarda Arapça dersleri vermiştir. 2020-2024 yılları arasında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi EDURESE uzaktan eğitim programında Farsça dersleri vermeye devam etmektedir.

2022 yılından itibaren MEB’de Arapça öğretmenliği görevini sürdüren Kaş, yazarlık kariyerine çocuk yaşlarda başlamıştır. Yayımlanmış eserleri arasında 2012’de *“Doğum Günün Kutlu Olsun Peygamberim”* ve 2019’da *“Çocukluğum Bir Kardelen Öyküsü: Bir Çocuk Anı Yazarsa”* adlı kitapları bulunmaktadır. Ayrıca 2024 Ocak ayında *“Eğitimci Gözüyle İnsan”*, Nisan 2024’te *“Yırtık Fistanlar”* (Yazar: Nahid Tabatabayi, Çeviri: Ayşe Kaş), ve Mayıs 2024’te *“İmge Bilim Açısından Fars-Arap-Türk Çocuk Edebiyatı Karşılaştırması”* adlı eserleri yayımlanmıştır. Birçok internet sitesinde yazı ve şiirleri de bulunmaktadır.

Ayşe Kaş evli ve iki çocuk annesidir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR -----	7
TRANSKRİPSİYON -----	8
ÖN SÖZ -----	9
GİRİŞ -----	15
1. Çalışmanın Adı ve Konusu-----	17
2. Çalışmanın Amacı-----	17
3. Çalışmanın Önemi-----	18
4. Çalışmanın Yöntemi-----	18
a) Kavramsal Çerçeve-----	19
b) Varsayımlar-----	19
c) Kapsam ve Sınırlılıklar-----	19
d) Veri Toplama Tekniği-----	20
5. Zamanlama-----	20

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FARŞÇA'NIN TARİHİ SEYRİ-----	21
2. FARŞÇA'NIN DİL YAPISI-----	34
2.1. Farşça'da Sözcük Yapısı-----	34
a) Farşça'ya Mahsus Harfler ve Mahreç Yapıları-----	36
b) Pers Dilindeki Kelimelerin Sözcük Değişimi-----	39
2.2. Farşça'da Cümle Yapısı-----	42
Cümlede Nihad ve Gozâre نهاد = گزاره-----	43
A) Arapça'da Bulunmayan Farşça'ya Ait Özellikler-----	43
B) Farşça'da Süreklilik Bildiren Zamanlar-----	46
C) Farşça'da İsimlerin Çekim Cetveli-----	47
D) Muarreb Kelimelerin Alfabetik Sıralaması-----	52

E) Arapça Sözcüklerin Farsça'ya Girişi -----	56
F) Arapça'ya İlgili Duyan İranlı Bilim Adamları -----	69

İKİNCİ BÖLÜM

1. ARAPÇA'NIN TARİHİ SEYRİ -----	75
2. ARAPÇA'NIN DİL YAPISI-----	79
a) Harflerin Mahreçleri -----	80
b) Telaffuzda Mahrecin Önemi -----	84
c) Arapça'da Zamirlerde Müzekkerlik Ve Müenneslik ---	85
d) Arapça'da İştikâk-----	88
e) Arapça'da Türetim Yolları-----	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. FARŞA VE ARAPÇA DİLLERİNDE ETKİLEŞİM-----	93
a) Farsça'da Kullanılan Arapça Çoğul İsimler -----	97
b) Farsça'daki Arapça Kelimeler -----	99
c) Farsça'da Arapça Kökenli Deyimler -----	99
2. ARAPÇA'DA FARŞA'NIN ETKİSİ-----	114
a) Muarreb Kelimeler-----	115
b) Atasözleri-----	123
3. FARŞA VE ARAPÇA DİLLERİNDE GÜNLÜK KONUŞMA ÖRNEKLERİ TERCÜMELERİ-----	127
4. ARAPÇA VE FARŞA DİLLERİNDE TERCÜME GRUPLARINDAKİ BENZER TARAFLAR -----	136
5. CAHİLİYE DÖNEMİ ŞAİRLERİNİN ŞİİRLERİNDE GEÇEN FARŞA KELİMELER-----	145
SONUÇ -----	149
KAYNAKLAR -----	153

KISALTMALAR

C	: Cilt
Çev	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ö.	: ölüm tarihi
s.	: sayfa
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınlar
Thk.	: Tahkik
ed.	: Editör

TRANSKRİPSİYON

أ.....e	ص....ş
إ.....i	ض....đ
آ.....ā	ط.....ṭ
ب.....b	ظ.....ẓ
ت.....t	ع.....’
ث.....ṭ	غ.....ğ
ج.....c	ف.....f
ح.....ḥ	ق.....ḳ
خ.....ħ	ك.....k
د.....d	ل.....l
ذ.....ḍ	م.....m
ر.....r	ن.....n
ز.....z	ه.....h
س.....s	و....w, ū
ش.....ş	ي.....y

ÖN SÖZ

Bilindiği gibi dil, tarih boyunca birçok sanatın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dil, insanların muâşeretini sağlamak birbirleriyle ünsiyeti ve iletişim oluşturmak amacıyla kullandıkları sözlü ya da yazılı hitabın adıdır. İnsan, sesini ve zihnini kullanarak dilsel becerilerini yazıya ve söze aktararak yaratılışındaki özelliğini meydana çıkarabilen biricik varlıktır. Bu yüzden, insanın düşünce ve duygu dünyasını aktarması, toplumda kendini ifade etmesi ancak dil vesilesiyle mümkündür. Dilin önemi ve mahiyeti hakkında birçok görüşler vardır. Dilin önemi onun sebep olduğu olayların sonuçlarından da görülebilmektedir. İnsan dilini kullanabilme, konuşma sanatını icra edebilme yetisindeki maharetiyle değer kazanmaktadır.

Dil, bir toplumda insanların birbirleriyle anlaşmaları, kaynaşmaları, barış içinde yaşam tecrübelerini sonrakilere aktarmaları için en lüzumlu ihtiyaçtır. Dil onu konuşan bir toplumun yaşayış biçimini, kültürünü, dünya görüşünü, tarihini ve başka toplumlarla olan ilişkilerini yansıtan bir ayna niteliğindedir. Dil bir toplumun genel hatlarıyla krokisini çizebilecek yegâne araçtır.

Toplumun söz varlığının ifade biçimi, onun incelenmesiyle ortaya konulmaktadır. Bir toplumun kendine has

özellikleri onun dilinde var olan teşbihler, tabirler, mecaz anlatımlar, atasözleri ve deyimler incelenerek anlaşılır.

Her toplumda var olan ortak duygular ve olaylar karşısında ortak ifadeler mevcuttur. Bunlar dili var eden özelliklerdir. Her toplumda bu ifadeler farklı bir tarzda ortaya konulmaktadır. Asırlara yayılan dil serüveninde onu konuşan her insanın katkısı bulunur ve toplumları millet yapan dille devletler, uygarlıklar ve medeniyetler kurulur. Diline sadakatle sadık kalan milletler topraklarını ve bayraklarını koruyabilmektedirler.

İnsana ilk dil eğitimi çocukken evde Annesi tarafından verilir. Aile, dilin ilk mektebi mesabesindedir. Onda öğrenilen bilgiler hayat boyu insanı şekillendirir ve ona tesir eder. Dil, toplumun malıdır ve toplumu imar eden önemli bir kurumdur. Onda sayısız değerler vardır ve her insan ona farklı bir boyut katarak ifade gücü oluşturur. Dilin gücü tabii olmasından, kendine has kurallarından ve canlı yaşama dâhil olmasından kaynaklıdır. Ondaki seslerin ahengi ve örüntüsü onu başka kültürlere akıtır ve başka coğrafyalarda konuşurur.

Dil, insanın iç dünyası ile dış dünyası arasındaki tercümanıdır. Her sanatın kendini ifade etme aracı başkadır. Edebiyat sanatının ifade aracı dildir. Dil edebiyatsız edebiyatta dilsiz anlam kazanamaz. Dil, edebiyatı edebiyatta dili beslemektedir. Edebi eserler, dilin kelime hazinelerini geliştirirler. Dili zenginleştiren şair ve yazarlar o dilin cevher ustalarıdır. Bir milletin destanları, romanları, şiirleri, hikâyeleri dil ile kaleme alınır. Maddi manevi de-

ğerlerin ve geçmişin haberleri dilin güvenli yollarından geçerek günümüze ulaşırlar.

Dilde oluşan marifet ünsiyete sebeptir. İnsanı yalnızlık bunalımlarından kurtaracak birinci mekanizma dilsel beceridir. İnsan başkalarıyla konuşmayla ıssızlıktan uzaklaşır. Bu da öncelikle konuşma ile gerçekleşir. Ancak, konuşmanın gerçekleşebilmesi için, insanın tek kendi varlığı yeterli değildir.

Duyguların paylaşımı dil ve konuşmayla sağlanacağından insanın onları bir başkasına aktarması yani kendini ifade edebileceği bir topluma karışması gerekir. Zira dilin hayata geçebilmesi, insanın diline ve aynı zamanda insan topluluklarının varlığına bağlıdır. Gerçekten de dil, yalnız konuşma yönü ile kişinin fakat kişiler arasında bir anlaşma aracı olarak bütünü ile de insan topluluklarının eseridir. Dilin yaşam alanı toplumdur. İnsan da o alanda toplum içine karışarak ifadelerini aktarma imkânı bulmaktadır. Dil, toplumla vardır ve onunla birlikte olmak ihtiyacına sahiptir. Dilin zihin gücü, duygu ve düşünce dinamikleriyle aktarılma becerisi insanlara has özelliklerin en başlıca olanıdır. .

Ancak, zihin işlevlerinin sonucu olan kavramaların anlam olarak içine yerleştirdikleri kelimelerin ses kalıpları bütün insanlarda aynı değildir. Bu kalıplar genellikle toplumdan topluma değişiklik arz eder. Bu kalıplarla birlikte, kalıpların bağlantı biçimleri de toplumdan topluma değişmektedir. Bu durum kelimelerden oluşmuş dil dediğimiz sisteme aktarılacak olursa, o zaman dili, biçimlen-

mesi ve işlenmesi toplumdan topluma değişen ve her toplumun özellikleriyle uygun birer kalıba giren sosyal bir varlık olarak kabul etmek gerekmektedir.

Dolayısıyla bu yönüyle dil, her toplumun özelliklerine göre şekil alır ve gelişir. Dilin bu vasfının bilinmesi ve dikkate alınması dil-toplum ilişkisi bakımından sağlıklı iletişim için göz önünde bulundurulmalıdır.

Dillerin hâkimi oldukları insanların zihinlerinde ve yüreklerinde yer etmesi, belleklerinde aynı haliyle silinmeden var olmaya devam etmesi, elbette sağlam bir kültüre ve dirayetli bir milliyetçiliğe ihtiyaç duymaktadır. Ama buna rağmen dillerin devamlı kendi mecralarında kalması ve kendi renklerini ve tarzlarını tavizsiz sürdürmeleri imkânsız bir şeydir.

Çünkü başka dillerin konuşulduğu ülkeler ve coğrafyalar, onları ister istemez tesiri altına alacaktır ve almıştır da. İnsanlar, dil, sanat, edebiyat, bilim, ticaret ve sanayi gibi çeşitli alanlarda kendilerinde bulunan cevherlerini karşı tarafa arz etmek ve bu takdimden başkalarının da faydalanmalarını, ya kendilerini takdir etmelerini veya bu üstün özelliklerini başkalarına arz ederek pay elde etmeyi ummuşlardır. Mesela, panayırlarda şairler şiirleriyle göz doldurmak, zamanın Padişahından ikram görmek, Saray eşrafının gözdesi olarak iyi bir makam elde etmek gibi maddi refah arzularıyla şiirlerini okumuşlardır. Hafızalara yer eden bir dildeki kelimenin diğer bir dili konuşan halkın kulağına oradan da kalbine inmesi an meselesidir. Çünkü o devirler, teknolojinin olmadığı va-

kitlerin çoğunun şiir, edebiyat vesair ilim dallarıyla dolurulduğu bugünkü ilmi ve sanatsal gelişmelerin temellerinin atıldığı önemli zaman dilimleridir.

Yazarlar, eserlerine dahil ettikleri lafızları korumuş ve bu lafızları başka bir dile aktarıldıktan sonra da koruyarak, sonraki nesillere zarif bir şekilde devretmişlerdir. Düğünler, toplantılar, törenler, cemiyetler, ağıtlar, savaşlar, çatışmalar, uzlaşmalar, mutluluklar, üzüntüler, başarılar ve başarısızlıkların, her anını yakalayan fotoğraflar gibi, her kelimenin geçmişe dair bir hikâyesi olduğu düşünülebilir. Bu etkileşimi anlatan harfler, halkların kendi dillerinden alıntılardıkları veya kendi kültürleriyle şekillendirip farklı bir perspektife soktukları kelimeler aracılığıyla gerçekleşir ve bu durum şaşırtıcı değildir. Zira dünya, dönen bir yer küre olarak, sakinlerine daimi bir değişim ve dönüşüm yaşatmaktadır. Mevsimlerin birbirini ardına gelmesi, toprağın her mevsimde farklı mahsüller vermesi, çeşitli renklerin ve formların canlılarda ortaya çıkışı, bu sürekli devrimin bir parçasıdır.

Bir gün boyunca görülen bir bireyin göz rengi, bir kahve içimi tanışılan kişinin sözleri, yolculuk boyunca sohbet edilen yol arkadaşının mimikleri; hafızalarda kısa süreliğine yer edinebilir. Ancak, asırlar boyu sürdürülen kültürel iletişim, her türlü alışverişin ötesinde, kişilerle bir şekilde sürekli var olmaya devam edecektir. Bu iletişim, ya yeni bir renk kazanarak kültürü zenginleştirecek ya da kültür, onu kendi paletine ekleyerek ve yeni soluklar vererek kendi atmosferine çekecektir. Dilin derin he-

gemonyası altında yaşananlar, işte bu dinamiklerden ibarettir. Bu eserde, Farsça ve Arapça'nın birbirlerine nasıl etkilediği ve bu dillerin kendine has özellikleri ele alınmaktadır. Yararlı bir çalışma olması hedeflenerek, bu önemli konu üzerine çeşitli açılardan ışık tutulmuş ve katkıda bulunulmuştur. Gayret bizden tevfik Allah'tandır.